

УДК 327.196

СОЛТҮСТІК АМЕРИКАДАҒЫ АҚШ-ТЫҢ ЭНЕРГЕТИКАЛЫҚ САЯСАТЫ

Тобақабылов Озған Мақсатұлы

Ozganmaksatylu@gmail.com

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразиялық ұлттық университеті, Халықаралық қатынастар мамандығының 3-курс студенті, Нұр-Сұлтан, Қазақстан

Ғылыми жетекшісі - Джумадилова Г.М.

Әлемдегі ең қуатты мемлекеттер қатарына жататын АҚШ –тың энергетикасы сан түрлі бағытта болуы және де өз экономикасын алдыға дамыту мән беретін тақырып деп есептейміз.

Америка Құрама Штаттары жалпы энергияны, атап айтқанда мұнай мен өңделген өнімдерді әлемдегі ең ірі тұтынушы болып табылады. Дегенмен, біздің ағымдағы және болжамды энергия өндіру мен тұтыну теңгеріміміз импорттың азаюы және барлық энергия көздерін тиімдірек пайдалану позициясына қарай жақсаруда. Отандық тақтатастардан келетін жаңа мұнай мен табиғи газдың үлкен көлемі біздің өзін-өзі қамтамасыз етуге деген көзқарасымызды түбегейлі өзгертеді. Ал «жаңартылатын» және «балама» энергия көздерін үздіксіз дамыту дәстүрлі «қазба» отынға деген тәуелділікті азайтады. Енді біз АҚШ-тағы энергия өндіру мен тұтынудың ағымдағы жағдайын қарастырамыз, содан кейін жаңартылатын және баламалы энергия көздеріне қысқаша шолу жасаймыз.

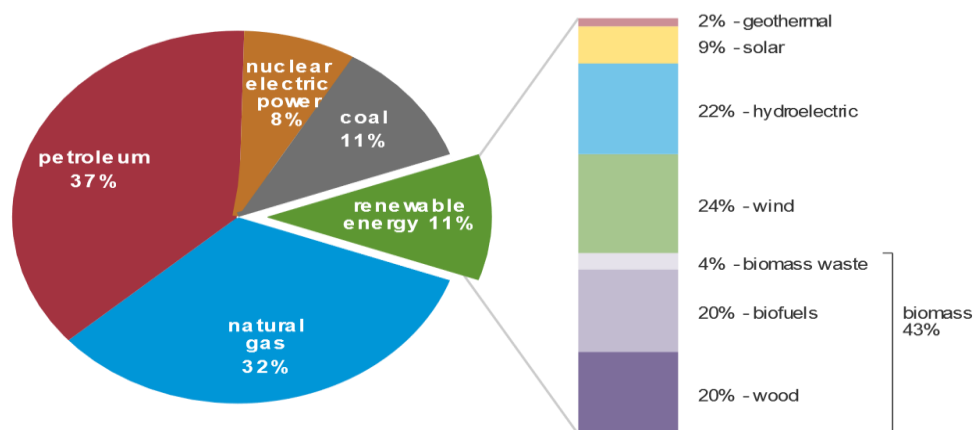
Төмендегі дөңгелек диаграмма (1-сурет) 2019 жылы Америка Құрама Штаттарының қуат көздері бойынша тұтынуын көрсетеді. Диаграммада көрсетілгендей, негізінен тасымалдау мақсатында пайдаланылатын мұнай 37% ең үлкен үлеске ие. Табиғи газ энергия тұтынудың 32% үлесімен екінші орында [1].

Сурет 1. АҚШ-тағы энергия тұтынуы, 2019 ж [1].

U.S. primary energy consumption by energy source, 2019

total = 100.2 quadrillion
British thermal units (Btu)

total = 11.4 quadrillion Btu

Note: Sum of components may not equal 100% because of independent rounding.

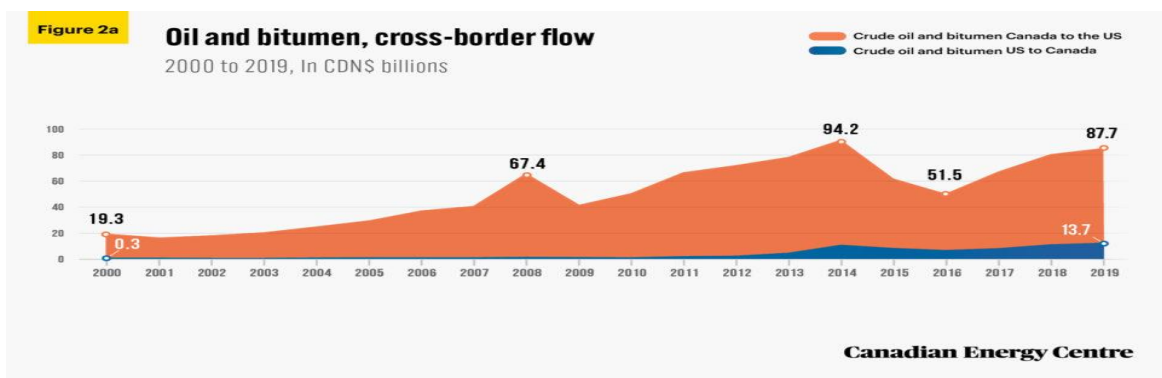
Source: U.S. Energy Information Administration, *Monthly Energy Review*, Table 1.3 and 10.1, April 2020, preliminary data

Америка Құрама Штаттары мен Канада 2017 жылы 95 миллиард АҚШ долларын құраған энергетикалық тауар саудасының құны бойынша өлшенетін бір-бірінің ең ірі энергетикалық сауда серіктестері болып табылады. Екі ел арасындағы энергетикалық қарым-қатынас тек тауар саудасы шеңберінен шығып, әртүрлі ортақ, бірақ әрқашан бірдей болмаса да, экономикалық, қауіпсіздік және экологиялық басымдықтарды қамтиды. 2018 жылдың наурыз айында CSIS компаниясының Энергетика және ұлттық қауіпсіздік бағдарламасы Канаданың Америка Құрама Штаттарындағы Елшілігімен АҚШ пен Канада энергетикалық сауда қарым-қатынасын бейнелейтін физикалық карта жасау жобасын жүзеге асырды. Келесі CSIS қысқаша нұсқасы осы картаны пайдалана отырып, энергетикалық сауда қатынастарының әртүрлі аспектілерін түсіндіреді, сондай-ақ осы серіктестікті дамытудағы кейбір маңызды мәселелерді алға жылжытады. Канададан АҚШ-қа: Шикі мұнай мен битум экспорты 354 пайызға өсті. Соңғы екі онжылдықта Канададан Америка Құрама Штаттарына шикі мұнай мен битум экспортының жиынтық құны 1,04 триллион доллардан асты немесе жылына орта есеппен 52,1 миллиард долларды құрады. Канададан Америка Құрама Штаттарына шикі мұнай мен битум экспортының құны 2000 жылы 19,3 миллиард доллардан 2014 жылы 94,2 миллиард долларға дейін өсті, 2019 жылы 87,7 миллиард долларға дейін көтерілмес бұрын 2016 жылы 51,5 миллиард долларға дейін төмендеді[1].

Жалпы, 2000 және 2019 жылдар аралығында Канададан Америка Құрама Штаттарына шикі мұнай мен битум экспортының құны 354 пайыздан астам өсті. Соңғы екі онжылдықта Америка Құрама Штаттарынан Канадаға шикі мұнай мен битум экспортының жиынтық құны 78,1 миллиард долларды немесе жылына орта есеппен 3,9 миллиард долларды құрады. Америка Құрама Штаттарынан Канадаға шикі мұнай мен битум экспортының құны 2000 жылы шамамен 300 миллион доллардан 2019 жылы 13,7 миллиард долларға дейін өсті. Жалпы, 2000 және 2019 жылдар аралығында Америка Құрама Штаттарынан Канадаға шикі мұнай мен битум экспортының құны шамамен 5,172 пайызға өсті[1]. Яғни 2000 жылдардан бастап энергетикаға басты мән берді. 2000 жылдардағы мұнай мен өңдеу әдістері мен техникалық жағынан аз болды. Осы 19 жылдың ішінде жаңа мұнай қорлары мен Канадамен қарым қатынысты одан ары дамытты.

Сурет 2. Мұнай мен битумен тауар айналымы [2].

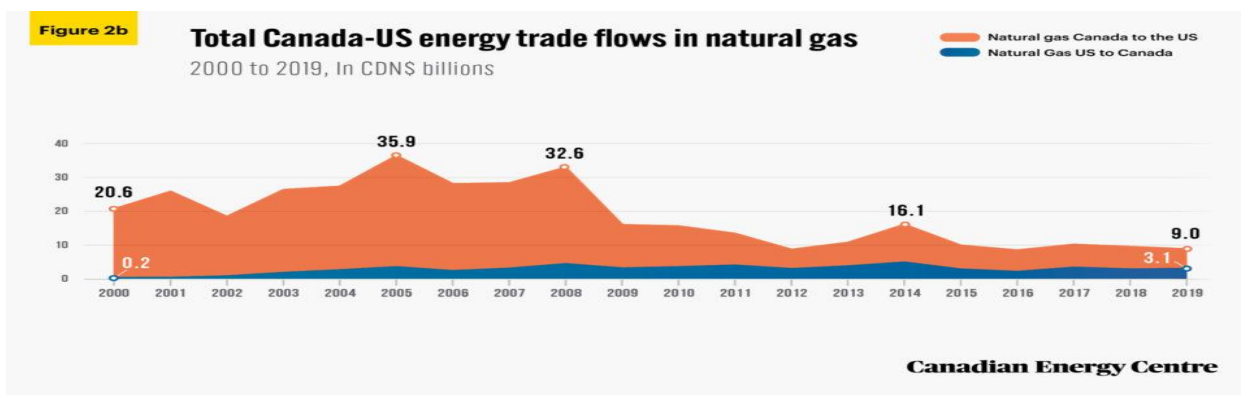
Канададан АҚШ-қа: табиғи газ экспорты 56 пайызға төмендеді[1].

Соңғы екі онжылдықта Канададан Америка Құрама Штаттарына табиғи газ экспортының жиынтық құны 370,4 миллиард долларды немесе жылына орта есеппен шамамен 18,5 миллиард долларды құрады.

Канададан Америка Құрама Штаттарына табиғи газ экспортының құны 2000 жылы шамамен 20,6 миллиард доллардан 2005 жылы шамамен 35,9 миллиард долларға дейін өсті, 2008 жылы 32,6 миллиард долларға дейін төмендеді, одан кейінгі жылдары негізінен азайып, ең төменгі деңгейге — 9,0 миллиард долларға жетті. Жалпы, 2000 және 2019 жылдар аралығында Канададан Америка Құрама Штаттарына табиғи газ экспортының құны 56 пайыздан астамға төмендеді. АҚШ-тан Канадаға: Табиғи газ экспорты 1248 пайызға өсті. Соңғы екі онжылдықта АҚШ-тан Канадаға табиғи газ экспортының жиынтық құны 55,9 миллиард долларды немесе жылына орта есеппен шамамен 2,8 миллиард долларды құрады. Америка Құрама Штаттарынан Канадаға табиғи газ экспортының жиынтық құны 2000 жылы бар болғаны 227 миллион доллардан 2014 жылы шамамен 5,0 миллиард долларға дейін өсті, ал 2019 жылы 3,1 миллиард доллардан сәл төмендеді.

Жалпы, 2000 және 2019 жылдар аралығында АҚШ-тан Канадаға табиғи газ экспортының құны 1248 пайыздан астам өсті[1]. Осы 19 жылда газ жеткізудің жаңа жолдары, яғни екі жаққа да пайда әкелетін және ыңғайлы жағдай жасалды. Мысалы, америкалық Pacific Gas & Electric компаниясы газды осы құбыр арқылы Британдық Колумбиядан импорттайды. Мыңжылдық құбыры жобаны мақұлдау сатысында, оның миссиясы канадалық кен орындарын Нью-Йорк штатының Пенсильвания штатының оңтүстігімен байланыстыру болып табылады.

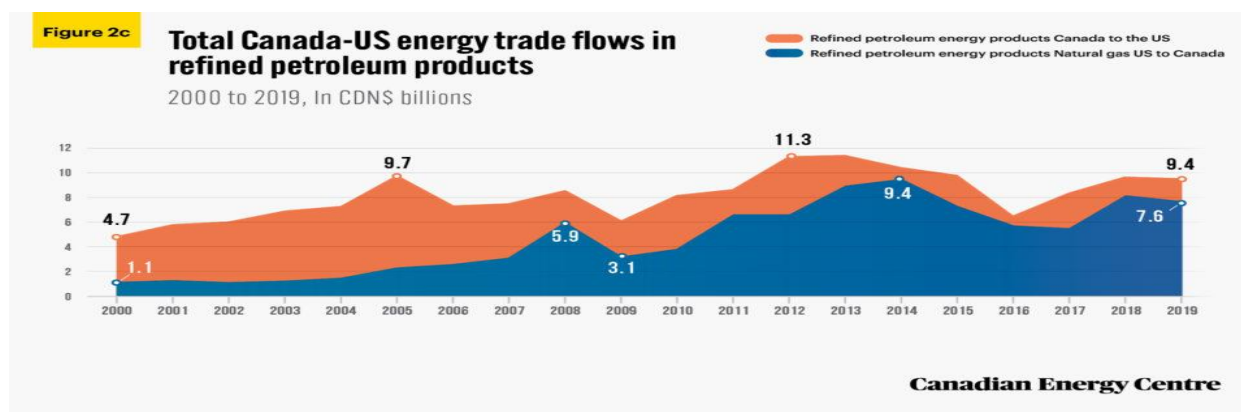
Сурет 3. Табиғи газ бойынша екі мемлекет тауар айналымы[2].

Канададан АҚШ-қа: Тазартылған мұнай энергиясы өнімдерінің экспорты 100%-ға өсті. Соңғы екі онжылдықта Канададан Америка Құрама Штаттарын экспортталған тазартылған мұнай энергиясы өнімдерінің жиынтық қiнi шамамен 162 миллиард долларды немесе жылына орта есеппен шамамен 8,1 миллиард долларды құрады. Тазартылған мұнай өнімдерінің қiнi 2000 жылы 4,7 миллиард доллардан 2013 жылы 11,3 миллиард долларға дейін өзгерді. 2019 жылы Канададан Америка Құрама Штаттарына тазартылған мұнай экспортының қiнi 9,4 миллиард доллардан асты. Жалпы, 2000 және 2019 жылдар аралығында Канададан Америка Құрама Штаттарына тазартылған мұнай экспортының қiнi шамамен 100 пайызға өсті. АҚШ-тан Канадаға: Тазартылған мұнай энергиясы өнімдерінің экспорты 600%-ға өсті. Соңғы екі онжылдықта АҚШ-тан Канадаға экспортталған тазартылған мұнай энергиясы өнімдерінің жиынтық қiнi 91,7 миллиард доллардан асты немесе жылына орта есеппен шамамен 4,6 миллиард долларды құрады[2].

Америка Құрама Штаттарынан Канадаға тазартылған мұнай энергиясы өнімдерінің экспортының қiнi 2000 жылы шамамен 1,1 миллиард доллардан 2014 жылы шамамен 9,4 миллиард долларға дейін ауытқиды. 2019 жылы АҚШ-тан Канадаға тазартылған мұнай энергиясы өнімдерінің экспортының қiнi шамамен 7,6 миллиард долларды құрады. Жалпы, 2000 және 2019 жылдар аралығында Америка Құрама Штаттарынан Канадаға тазартылған мұнай энергиясы өнімдерінің экспортының қiнi 600 пайызға өсті[2].

Сурет 4. Тазартылған мұнай өнімдерінің тауар айналымы[2].

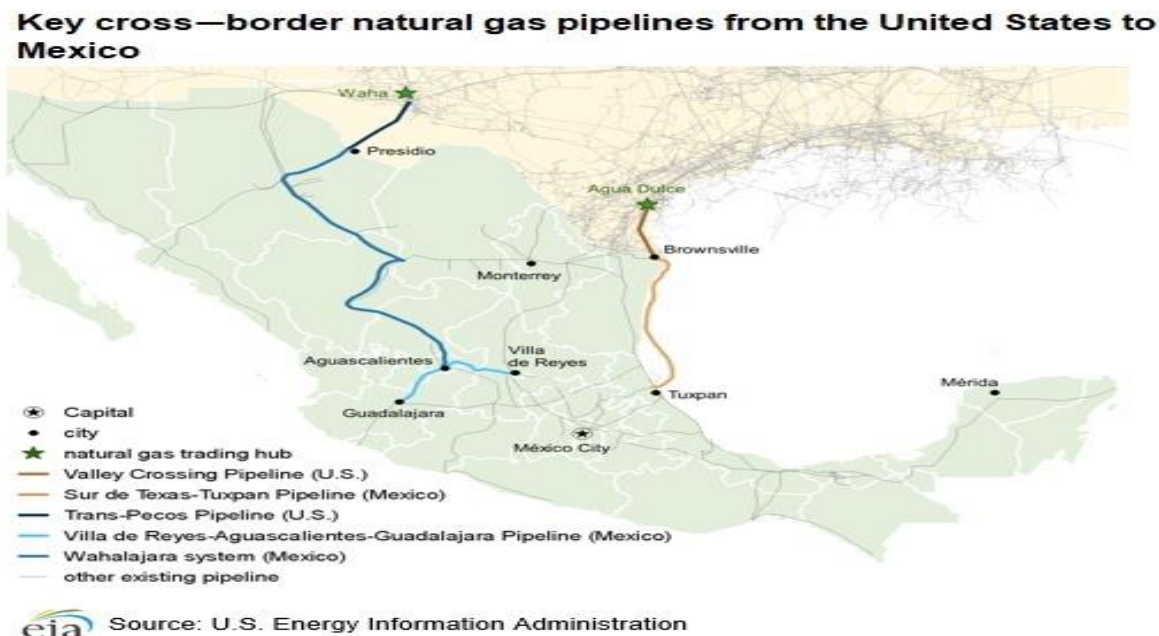
Канада мен АҚШ энергетикалық өнімдерінің соңғы жиырма жылдағы сауда ағынындағы төртінші ең үлкен тауар 2019 жылы 3,1 миллиард долларды қоса алғанда,

жиынтық сауда құны 69 миллиард долларды құрайтын электр энергиясы болып табылады. Электр энергиясының жалпы құны 2001 жылы 621 миллион доллардан 6 миллиард долларға дейін өсті, 2012 жылы 2,2 миллиард долларға төмендеді, 2014 жылы 3,6 млрд долларға дейін өсті. 2019 жылы 3,1 миллиард долларға төмендеді. 2002 және 2019 жылдар аралығында электр энергиясының жиынтық сауда құны шамамен 35 пайызға (немесе 2000 және 2019 жылдар арасында 398 пайызға) өсті. Канада мен Америка Құрама Штаттарының соңғы екі онжылдықтағы энергетикалық сауда айналымын құрайтын басқа тауарларға 54,4 миллиард долларға бағаланған табиғи газ сұйықтары (NGL), 20,3 миллиард долларға көмір және 18,6 миллиард долларға ядролық отын және басқа да энергетикалық өнімдер кіреді[2].

WoodMackenzie компаниясының құбыр деректеріне сәйкес, Америка Құрама Штаттарынан Мексикаға табиғи газ экспорты маусым айында бірнеше күн ішінде тәулігіне 7 миллиард текше футтан асты. Айдағы рекордтық көрсеткіш 24 маусымда тәулігіне 7,4 млрд фут болды[3]. Қуатқа сұраныстың артуы, жоғары температура және өнеркәсіптік сұраныстың жоғарылауы табиғи газға сұраныстың артуына себеп болды. Жаңа құбырлар толықтырулары бүкіл Мексика бойынша табиғи газбен жұмыс істейтін электр станцияларына, өнеркәсіптік зауыттарға және құбырларды біріктіруге келетін табиғи газ көлемін арттыруға көмектесті.

WoodMackenzie бағалауы бойынша Америка Құрама Штаттарынан Мексикаға табиғи газ құбырының экспорты орташа есеппен 2021 жылдың маусымында тәулігіне 6,9 млрд фут құрады, бұл бес жылмен салыстырғанда (2016 ж.) 25%-ға және 44%-ға өсті. Өсудің көп бөлігін екі трансшекаралық құбырлардағы үлкен ағынмен байланыстыруға болады: өткізу қабілеті тәулігіне 2,6 миллиард фут болатын және Браунсвиллдегі (Техас штаты) АҚШ шекарасынан табиғи газды Тукспанға жеткізетін Сур де Техас-Тукспанқұбыры. Веракрус, Мексика; және Транс-Пекос құбыры (Вахалажара жүйесінің бөлігі), оның қуаттылығы 1,4 миллиард фут/тәулікті құрайды және Техас штатындағы Президио қаласындағы АҚШ шекарасына табиғи газ жеткізеді[3].

Сурет 5. АҚШ пен Мексика арасындағы құбыры[3].

АҚШ-тың энергетикасына SWOT талдау

Күшті тұстары	Әлсіз тұстары
1.Экономиканың күштілігі 2. Ресурстардың мол болуы 3.Экспорт пен импорт тұрақтылығы 4. Дамыған технологияның болуы 5.Өзге мемлекеттерде энергия өндіретін зауыттардың болуы	1.Кейбір мемлекеттерге импорт пен экспорт тасымалындағы логистиканың жетіспеуі 2.Кейбір салада техниканың шамадан тыс көп болуы 3.Жасыл энергетикадағы сақтау батерияларының болмауы
Мүмкіндіктері	Қауіпті тұстары
1.Ресурстарды өндеудің басқа да жолдарын табу 2.Жасыл энергетикаға басымдылық беру 3.Жасыл энергетикадағы энергия сақтайтын орындарды ашу және бар орындардың жұмыс күшін арттыру	1. Қытай ,Ресей,Канада секілді бәсекелес мемлекеттің болуы 2.Басқада сауда айналымның болуы 3.Экологиялық залалдың болуы

SWOT анализді қортындылай келе, мүмкіндіктері мен күшті тұстары 8 болып тұр, ал әлсіз бен қауіпті тұстары 6 болып тұр. Сонымен біздің ойымызша АҚШ секілді экономикасы басым мемлекетте энергоресурс бар және Канада мен басқа мемлекеттерде қарым-қатынас жасап отыр. АҚШ-та электр энергетикасын дамытуға көп көңіл бөлінеді. 15 жыл ішінде өнеркәсіп өндірісінің орташа жылдық өсу қарқыны жылына 3,6%-ды құрады, ал электр энергиясын өндіру бір жылда орта есеппен 6,6%-ға өсті. Осы ресурстардың барлығы шет мемлекетпен қарым қатынас орнатуға керек. Америка Құрама Штаттарында көмір электр энергиясын өндіруге арналған отынға деген сұраныстың шамамен 50% қанағаттандырады. Көмірдің мұндай үлкен үлесі ондаған жылдар бойы сақталды және бұл отын түрінің төмен бағасымен байланысты. Америка Құрама Штаттарында баламалы энергия көздеріне өте көп көңіл бөлінеді. Американың орташа электр энергиясын тұтынуы әрбір 20 жыл сайын екі есе өседі. Көмірсутекті отынды жағатын электр станцияларының белгіленген қуаттылығын пайдалану сағаттарының аздығына назар аударылады. Әрине көп мемлекеттерге шығара алмағанымен экономикасының көп бөлігін энергетика арқылы жасап отыр деп есептейміз.

Қолданылған әдебиеттер тізімі

- 1 <https://www.eia.gov/energyexplained/us-energy-facts/>
- 2 <https://www.canadianenergycentre.ca/nearly-2-trillion-in-energy-trade-flows-between-canada-and-the-u-s-trends-from-2000-to-2019/>
- 3 <https://ajot.com/news/us-natural-gas-exports-to-mexico-reach-record-highs-in-june-2021>